

Крсна слава једне Баварке - Изложба слика Ристе и Бете Вукановић у Требињу

Изложба слика уметничког пара Ристе и Бете Вукановић у Требињу

КРСНА СЛАВА ЈЕДНЕ БАВАРКЕ

мср Тамара Рајковић за Новине Српске Патријаршије Православље

Приликом овогодишње прославе Светог Преображења Господњег, славе Црквене општине у Требињу и Града Требиња, приређена је изложба слика Ристе и Бете Вукановић, под називом Ристо и Бета Вукановић — 150 година од рођења. Изложбу и каталог под истим насловом, овим поводом приредио је Музеј Херцеговине у Требињу, у сарадњи са Народним музејом Србије, Музејом града Београда и Умјетничком галеријом Босне и Херцеговине, а под покровитељством Министарства просвјете и културе Републике Српске и Града Требиња. У навечерје празника, након вечерњег богослужења у главној требињској градској цркви Светог Преображења Господњег, којим је началствовао Епископ милешевски господин Атанасије, у галерији Музеја Херцеговине у Требињу ову изложбу отворила је помоћница министра просвјете и културе Републике Српске, Тања Ђаковић, у присуству градоначелника и представника Градске управе Града Требиња, представника Епископије захумско-херцеговачке и приморске, те поменутих културних институција и бројних посетилаца.

По први пут заједничким опусом у великом обиму, требињској и широј публици представљени су Ристо и Бета Вукановић, двоје уметника пониклих у различитим срединама, у Херцеговини и Баварској, којима су се на размеђи векова путеви укрстили у Минхену, да би заједно пошли пут Србије и Београда, у живот посвећен сликарству, остављајући неизбрисив траг у историји српске уметности и културе. Приповест о њиховој уметности и љубави, у ствари је прича и о самим почецима модерног српског сликарства, али и безмало о читавом веку живота на нашим просторима.

Ристо Вукановић рођен је 1873. у Буговини код Требиња и један је од првих академских сликара рођених на подручју Босне и Херцеговине. По завршетку основне школе, код свог стрица у румунском граду Турну Северин, у београдској гимназији његов дар за сликање и цртање приметио је чувени

Урош Предић, рекавши Ристи да је много надарен и да треба да се посвети уметности. Сликаство је, као државни питомац, почео да студира 1891. године на Академији у Петрограду, а убрзо затим наставио у Минхену, припремајући се у приватној сликарској школи Антона Ажбеа, уписавши потом минхенску Академију. Већ првог дана у овој сликарској школи сусрео се са Бетом Бахмајер, да би је кроз само неколико дана, овај „дрски Србин, који је безобразно гледа“, како је касније у једном разговору навела Бета, пратио до куће... Бета Вукановић рођена је као Бабет Бахмајер (Babette Bachmayer) у баварском Бамбергу 1872. године. Након неколико година заједничког студирања, 1898. године, Ристо и Бабет венчавају се у Атељеу Антона Ажбеа у Минхену, а месец дана касније долазе у Београд: „Да ћу у њему провести свој век, нисам ни у сну слутила. Но једног дана заљубих се у једног дугачког Херцеговца, удадох се за њега и уместо на свадбено путовање, кренусмо преко Пеште, Суботице и Новог Сада — за Србију“. Долазећи из минхенске интернационалне, модерне, космополитске средине, Бета је квалитет Београда видела баш у ономе што су Београђани желели да промене. Веома брзо побудили су интересовање Београђана, а нарочито краља Милана, који је позвао уметнике да излажу у Двору. Заједно са шеснаест одабраних уметника, Ристо и Бета Вукановић, представљали су Србију на Светској изложби у Паризу 1900. године. У оквиру павиљона Краљевине Србије, Бета је изложила неколико радова, а међу њима и платно Крсна слава, једну од првих слика које је насликала у новој средини, за коју је у Паризу добила међународно признање Mention honorable. Ова композиција монументалног формата, била је међу омиљеним Бетиним сликама, а претпоставља се да је нестала у вихору ратова. Сачувана је у виду литографије, олеографије и разгледница.

Након смрти Кирила Кутлика, оснивача Прве српске сликарско-цртачке школе, Вукановићи откупљују читав школски инвентар и посвећују се педагошком раду. Од 1902. настава се одвијала у кући Вукановића, која је имала двоструку намену – да буде породична кућа и седиште сликарске школе. У овом здању налазила су се четири велика атељеа, а приватни и јавни део били су јасно подељени. Пространо двориште омогућавало је сликање у пленеру, односно на отвореном простору. Осликана фасада куће у фреско техници представљала је оригинално уметничко остварење, а због стилизованих флоралних мотива, ово новосаграђено здање добило је назив Кућа са плавим перуникама. На првој изложби Друштва српских уметника Лада, Ристо Вукановић је први пут представио монументални триптих Молитву. Ова композиција захтевала је вишегодишње припреме и дуготрајан рад. Молитва ће такође бити приказана на Другој југословенској уметничкој

изложби у Софији 1906. и Трећој југословенској уметничкој изложби у Загребу 1908. О овом монументалном делу писао је и Јован Дучић у Политици. Чланови Ладе, међу чијим су оснивачима, поред брачног пара Вукановић, били и: Урош Предић, Марко Мурат и вајари Симеон Роксандић, Ђорђе Јовановић и Петар Убавкић, трагајући за лепотом и складом и негујући уметност, никада нису дозволили да деструкција било које врсте продре у њихова дела. Најоданији члан Друштва била је Бета Вукановић, која је редовним учествовањем на свим изложбама стекла почасну титулу доживотног председника.

Током летњих ферија, супружници Вукановићи одлазили су на заједничка путовања у иностранство, на којима су обилазили изложбе и музеје, те копирали старе мајсторе, као што су то чинили и током студија. Према Бетиним речима „...ми смо се врло добро слагали и разумевали, јер смо [...] живели за своју уметност. Он је радио на свој начин, а ја на свој, и ни једно од нас није настојало да скрене другог с његовог уметничког пута“. Бета је сликала мртве природе, портрете, ентеријере, актове, пределе у „реалистичко-импресионистичком стилу, слободног геста и живих, јаким боја“, док је Ристо такође неговао портрет и полуакт, али је превасходно био сликар наглашене националне тематике о чему сведоче важна дела Гуслар, Дахије и др. Познато је да је насликао икону Ваведење Богородице, коју је даровао Српском девојачком интернату у Загребу. Његови радови показују одлике минхенског академизма, неоромантизма и симболизма.

Иако Ристо Вукановић није често долазио у свој родни крај, приврженост према Херцеговини пренео је својој супрузи Бети. Године 1905. Вукановићи су посетили Ристине родитеље у Буговини код Требиња. У граду Требињу најчешће су одседали у некадашњем хотелу Наглић, док су у Буговину одлазили јашући на коњима. Бету је привукла лепота херцеговачких крајолика, коју је желела да овековечи на својим платнима. Други боравак Вукановића у Требињу 1910. године обележила је једна непријатна ситуација, која им је касније у сећањима изазивала смех. Привучена живописним требињским мотивима, Бета Вукановић је понела свој сликарски прибор и као мотив за сликање одабрала чемпресе у близини касарне. После кратког времена дошла су два аустроугарска жандара тражећи од сликарке дозволу за рад. С обзиром да је Бета није имала, упозорили су је да је забрањено сликати војне објекте, наредивши јој да са њима пође у команду. Успут су срели једног официра, који је, пошто је саслушао о чему се ради, схватио апсурдност овакве војничке ревности, те је дозволио сликарки да слободно настави са радом. Ипак, жандари су наставили да је прате, будно мотрећи на сваки потез који је стављала на платно, те је сликарка под таквим

околностима била принуђена да остави мотив недовршен.

Уследили су балкански ратови током којих Бета постаје добровољна болничарка која је бринула о рањеницима и тифусним болесницима. Током Првог светског рата, Ристо Вукановић, будући да је такође одлично говорио више страних језика, иако тешко болестан, ставио се на располагање Врховној команди која га је поставила за војног цензора. Када је уследило повлачење српске војске и народа, супружници Вукановићи су преко Солуна, Атине и Марсеља доспели у Париз, где је од стране српске владе Ристо био одређен за инспектора српске омладине која је била распоређена по разним школама у Француској. Као и у свему другом и овде је он предано радио са много пожртвованости и љубави не обазирјући се на своју тешку болест. Први симптоми туберкулозе јављају се још 1909. године, а ратна збивања само су погоршала његово стање. Једног суморног јануарског дана 1918. године, сликар ведрога духа и племените уметничке душе, преминуо је на рукама своје супруге, не дочекавши остварење своје највеће жеље — ослобођење отаџбине. Сахрањен је на гробљу Вагнеух, а на његовом гробу супруга Бета подигла је камени споменик.

Изгубивши супруга, Бета није прекидала везу са Требињем. Године 1923. дошла је да уреди питање тестаментa и наследства. Том приликом она се одрекла свог дела у корист породице, иако је после рата остала без крова над главом, јер је њихова Кућа с плавим перуникама, грађена с много љубави, страдала током гранатирања Београда током Првог светског рата. Осим тога, слике Ристе и Бете и разни предмети од уметничке вредности такође су неповратно изгубљени... Током Другог светског рата нарочито је дошла до изражаја Бетина приврженост земљи коју је пригрлила свим својим бићем, прихвативши је као своју отаџбину. Окупационе власти су јој, знајући њено немачко порекло, понудиле редовно снабдевање намирницама уз позив да се прикључи покрету Културбунд. Привилегије је одбила рекавши да ће радије чекати у реду за намирнице заједно са својим комшијама.

Последњи пут боравила је у Требињу 1958. и том приликом поклонила је тадашњем Завичајном музеју, а данашњем Музеју Херцеговине, неколико својих радова, укључујући и Аутопортрет свога супруга из 1917. године. У Требињу је те године своју хотелску собу претворила у мали атеље. Са радом би почињала у раним јутарњим часовима, а настављала би сликање поподне у складу са речима које је истицала да „без рада нема ни живота“.

Ходејући улицама Требиња којима су некада пролазили супружници Вукановићи, кораци Вас могу довести до Улице Риста и Бете Вукановић, која је сведочанство да Требиње чува сећање на Ристу, првог академског требињског сликара и његову животну сапутницу Бету, која уз супруга,

заузима угледно место на самим почецима модерне српске уметности. Своје животе посветили су уметности оставивши значајно дело и доприносећи развоју српске уметности крајем XIX и почетком XX века.

Име Бете Вукановић нашло се међу оснивачима Удружења ликовних уметника у Београду (1919), Удружења сликара и вајара ратника 1912–1918. године (1938), а такође и међу члановима Удружења „Цвијета Зузорић“ и УЛУС-а (1944). Излагала је самостално и колективно на бројним изложбама у земљи и иностранству. Добитница је бројних признања и одликовања међу којима се издваја Седмојулска награда СР Србије за допринос развоју и изучавању уметности почетком XX века (1969). Била је зачетница уметничке карикатуре на нашим просторима. Обликовала је генерације даровитих сликара и сликарки међу којима се издвајају Коста Миличевић, Петар Лубарда, Милена Павловић Барили, Љубица Цуца Сокић, Павле Васић и др. Након пензионисања, наставила је да подучава ђаке у свом атељеу у згради Коларчеве задужбине, који је користила од 1932. године све до краја живота. Предосетивши да јој се ближи крај овоземаљског живота, новинару и писцу Кости Димитријевићу рекла је у знак поздрава „спремам се на велики пут“. На његово питање куда то путује, Бета „по- димући руке изнад главе, осмехујући се, залепрша њима као крилима...“, па рече да се спрема да у стотој години већ једном одлети на онај свет. Реч је испунила. Преминула је 31. октобра 1972. године. Угасио се живот дуг читав век, Баварке и Немице по рођењу, а Српкиње по опредељењу.

Аутор текста, аутор је изложбе и каталога

„Ристо и Бета Вукановић — 150 година од рођења“

и виши кустос историчар уметности Музеја Херцеговине у Требињу

mitropolija.com